

A FARKASEMBER BŰVÖS SZAVA*

Ábrahám Miklós–Török Mária

Bevezetés: öt év a Farkasemberrel

Öt év ... az analízis átlagos hossza. Ezeket az éveket a Farkasember társaságában töltöttük. Jelenlétét Freud, Ruth Mack Brunswick, Muriel Gardiner és végül saját munkái közvetítették. Velünk volt, nem személyesen, mint a páciens a díványon, hanem a róla szóló írások egykötetnyi gyűjteményén keresztül. E korlátozott méretű anyag minden része könnyen hozzáférhető volt (azon emlékiratok kivételével, amelyeket vizsgálódásaink során fedeztünk fel: Muriel Gardiner *The Wolf-Man and Sigmund Freud* [A Farkasember és Sigmund Freud] című könyvében]), ugyanakkor jelentős átdolgozást igényelt. Munkánk befejezését

* E tanulmány egz angol nyelvű változat alapján készült. (The Wolf Man's Magic World. In: *Literature and Psychoanalysis. A Reader*. Edited by Steve Vine. Palgrave Macmillan, Houndsmills, Basingstoke, Hampshire UK, 2005. 136–159.) A teljes angol szöveg *The Wolf Man's Magic World. A cryptonymy* címmel jelent meg Nicholas Rand fordításában (University of Minnesota Press, Minneapolis, é. n.). A szöveget összevevettük a francia eredetivel (Nicolas Abraham et Maria Torok: *Le verbier de l'Homme aux loups*. Flammarion, Paris 1976), amelynek a jelen angol változat csak egyes részeit tartalmazza (77–82, 87–91, 97–108, 111–131. old.) A francia kiadáshoz Jacques Derrida írt bevezető tanulmányt „Les mots anglais de Nicolas Abraham et Maria Torok” címmel. Ábrahám Miklós és Török Mária életrajzát, néhány magyarul megjelent írását lásd a *Thalassa* 1998/2-3. számában, a Ritter Andrea és Erős Ferenc által szerkesztett *A megtalált nyelv* c. kötetben (Új Mandátum, Bp. 2001), valamint a Bókay Antal és Erős Ferenc által szerkesztett *Pszichoanalízis és irodalomtudomány* c. kötetben (Filum, Bp. 1998). Az angol nyelvű kiadás jegyzeteit átvettük, a saját jegyzet-kiegészítéseinket (*A szerk.*) bejegyzéssel tettük megkülönböztethetővé. (*A szerk.*)

az anyag hosszas érlelésének kellett megelőznie. Ez akár annak kísérleti bizonyítékául is szolgálhat, hogy az analitikus folyamat nem kizárólag a páciens műve: két partner egyidejű fejlődését foglalja magába – egy-szerre párhuzamosat és egymást kiegészítőt. Egyedülálló kísérletünkben a hosszan ismétlődő üléseket számtalan újraolvasás helyettesítette, vagyis ugyanazon írásoknak a folytonos felelevenítése.

A páciens így nem volt a folyamat része; csak az analitikus „dolgozott”. Ismételt meghallgatások öt évere volt szükség ahhoz, hogy ráhangolódjunk erre az egyszerre valóságos és elképzelt páciensre.

Közel két éve jött el a vég kezdete. Úgy tűnt, hogy a megfejtés az égből hullik alá. Valójában már a kezdetektől fogva ott volt. De csak a meghallgatás számtalan hibája után fedte fel magát, amelyek különösen az álmok tekintetében voltak jellemzőek. A felfedezés abban állt, hogy a Farkasember gyermekkori nyelve az angol volt. Freudnak tizenhét évébe került, hogy rájőjön erre és, hogy megfogalmazza döntő, ám szűkszavú következtetéseit.¹

Mindezt csak azért kellett számításba vennünk, hogy megtaláljuk Freudnál az értékes utalást. Miért pont abban a pillanatban, nem később, nem korábban vagy... soha? Miért mi, és miért nem valaki más? „Véletlen” vagy egy „szerencsés felfedezés”? Csak egy harmadik fül szolgálhat válasszal, meghallgatva a mi meghallgatásunkat. Részünkről be kell vallanunk, hogy sokkal inkább a tárgy irányított bennünket, mint mi azt. A belátás mindig feszült pillanatokot és hiú tapogatózásokat követően jött el, a kegyelem pillanataiban, amikor a titkok hirtelen feltárukoztak, az aránytalanságok rendbe szerveződtek, az abszurditás értelmet nyert. Az angol mint kriptikus nyelv felfedezése döntő lépés volt: lehetővé tette, hogy azonosítsuk az aktív és rejtett szavakat. Ám ez semmiképpen sem volt elegendő ahhoz, hogy az interpretáció eszközévé váljon. A forrásszavakat mind ismertük, szinte az összes *archeonimát*, ám semmi nem olvasztotta őket össze koherens egésszé. Egészen addig a napig, amíg egy újabb felfedezést nem tettünk: az *archeonimák* dialógus formájába rendeződnek. Ezután már csak az utolsó lépés volt hátra a hipotézis felállításához: a korai traumatikus jelenetet áthelyezték, kriptába zárták, enkriptálódott. Ismertük a farkasokról szóló rémálom

¹ Ábrahám és Török a Farkasembernek Freud 1927-es „A fetisizmus” című írásában való rövid felbukkanására utal. [Magyarul lásd in: Sigmund Freud Művei, VI. köt. *Ösztönök és ösztönsorsok. Metapszichológiai írások*. Filum, Bp. 1997, 153.]

jelentését. Mi több, minden álm és tünet fokozatosan hozzáférhetővé vált. Talán megpihentünk a babérjainkon?

Mindezt a „nyersanyagunk” feletti meglegedettségünk majd’ két éve követte, anyagunk azonban már nem fedte fel titkait.

Egy hamis Tudattalan: a kripta az Énben – „az elfojtott visszatérése” hamisan; a kripta rejtett gondolatainak műve az Énben. Bizonytalan egyensúly jön létre, ha összevetjük a traumatikus jelenet változatos ismétlődéseit annak gyönyörteljes vetületével: egyetlen szó válik a Tudattalan Dolgává.² Mindez egyre nagyobb világossággal tárult fel előttünk.

A két ember között zajló analitikus munkával ellentétben – amely, dialógusként, új valóságokat teremt – a szövegeken alapuló elméleti értelmezés csupán fordítás. Ez utóbbi egy már létező szöveg lefordítása egy *kitalált* szövegre (egyszerre „teremtés” és „feltárás”). A fordító kétszeresen áruló: a másikat és önmagát is elárulja. Ez normális esetben nem vezetne eredményre. Mindazonáltal a fordító munkája az, hogy az eredetit keresse, még akkor is, ha az a fikcióval keveredik, fordítása aszimptotikus marad, és más lehetséges fordítások és árulások kiindulópontjául szolgálhat.

Bárcsak elég közel lenne a szöveghez a mi „árulásunk”!

És bárcsak elég türelmesek lennének az olvasók ahhoz, hogy végigkövessék utunkat és osztozzanak viszontagságainkban és eredményeinkben.

1. fejezet: „A Farkasember és belső világa”

Farkasember, ki vagy te? Első hipotézisek és konstrukciók:

Ki az, aki nem ő?

Az *Egy kisgyermekkori neurózis történetében*³ Freud eltért attól a szokásától, hogy bemutassa, feltárja és lefordítsa a manifeszt tartalmakat. Ez alkalommal a meggyőzés volt a célja. De ki ne venné észre néhol az inkoherenciát, máshol a valószínűtlenséget és a majd’ mindenütt ta-

² Ábrahám és Török itt arra utal, hogy a Farkasember tudattalanjában egy (bűvös) „szó” válik a Dologgá, vagy, vágyának elveszett lehetetlen tárgyává.

³ Magyarul lásd a Sigmund Freud Művei, VII. *A Farkasember. Klinikai esettanulmányok II.* c. kötetében, Filum, Bp., 1998, 75–188. (A szerk.).

paszthalható túlbuzgó bizonyításokat? Sürgős kötelességünknek éreztük, hogy úrrá legyünk ezen a nyugtalanságon. Így kezdődött a munkánk. Kezdetben csak egy bizonytalan intuíciónk volt, amely fokozatosan egyre határozottabbá vált. Világos formát vett föl, amit a következő szavakkal fejeztünk ki: az a kétségbeesett, depressziójával szemben tehetetlen ember, aki 1910-ben megkereste Freudot, nem ugyanaz volt, mint aki néhány nappal később a díványán feküdt. Úgy tűnt, hogy két különálló emberről van szó egy személyben, ám egyik sem fejezte ki a Farkasember alapvető identitását. Annak ellenére, hogy gyakran azonos vágyaik voltak, mint neki, mégis különállóak maradtak. Ennek eredményeképpen egy paradoxon jött létre, amelyben az egyik által hangosan követelt szexuális szabadság csak erősítette a másik elfojtását. Egyfajta együttélésre gyanakodtunk, melyben egyazon személy magában hordozza nővére képét és a sajátját. Két ember egy harmadikban: Freud hallgatása ezt csak tudattalanul érzékelhette.

Ez volt az első ötletünk. Mindez további vizsgálatot igényelt, különösen az efféle belső konstelláció létrejöttének tekintetében. Valóban, hogyan lehetséges az, hogy ugyanazon otthonban élő két gyermek kezdeti valósága intrapszichikus társas viszonyná alakul? Milyen sajátos topográfia teszi lehetővé, hogy egy ilyen helyzet létrejöjjön?

Freud az egész fejezetet a nővér állítólagos csábításának szentelte, amire ismételten visszatért beszámolójában. Ezt sokkal inkább azért hangsúlyozta, mert érezte a nővér csábításának döntő jelentőségét, mintsem azért, mert az elképzelés a saját elméleteit támogatta volna (Ősjelenet, a passzív vágy megnyilatkozása): utóbbiaknak ugyanis nem volt szükségük az efféle bizonyításra. A „csábítás” konkrét tartalmára vonatkozólag semmi sem szűrődött át, ami igazolta volna azt, Freud mégis ragaszkodott ehhez a címkéhez. Mi ahelyett, hogy ebben a nyelvvél való visszaélést látnánk, inkább a megbízható klinikai intuíciónk jelét véljük felfedezni. Így annak ellenére, hogy nem áll rendelkezésre minden információ, mégis rekonstruálható marad a csábítás teljes jelenete. Ehhez számtalan feltevésre volt szükségünk, akár egy két ismeretlenes egyenlet esetében. Csupán az inkorporáció klinikai tapasztalatai szolgálták segítségül ezen az ismeretlen terepen.

Néhány alternatíva elvetése után, így tudtuk összefoglalni, hogy mi történhetett a két gyermek között: egyrészt, a nővér az öccsével azt a szexuális jelenetet akarta megismételni, amely feltehetőleg korábban közte és az apja között zajlott le; másrészt, összekötötte az ebből származó élvezetet (az öccse élvezetét) a kasztráció jelentésével. Bár-